

Суто бізнес. Збірка новел

О. Генрі

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Лісевич О.

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

«Суто бізнес» — одна з 12-ти збірок новел О.Генрі, що їх видавництво «Богдан» запланувало до друку. Саме завдяки своїм оповіданням, у яких іскрометний гумор тісно переплітається з маленькими трагедіями, а їхнє закінчення неможливо передбачити, письменник і зажив світової слави.

I

Суто бізнес

Думаю, ви знаєте про сцену та сценічних людей усе. Ви зачіпали акторів на вулиці, а вони зачіпали вас за живе на сцені, а знаєте усе, бо читаєте газетну критику й жарти у щотижневиках про Ріалто 1, хористок та довговолосих трагіків. І, припускаю, що ваші уявлення про таємничі залаштунки зводяться до чогось приблизно такого.

Примадонни мають п'ять чоловіків, купуються в діамантах і володіють фігурами не кращими за вашу, мадам, звісно, якщо їм не одягнули підкладки. У хористок завжди знебарвлене перекисом волосся, вони їздять на «Панарах» 2, а їхнє рідне місто — Піттсбург. Взута в оксфорди театральна трупа пішки повертається залізничними рейками до Нью-Йорка. Бездоганні актриси ставлять умови, щоб комічних домовласниць на Бродвеї грали їхні мами, а на виїзних виставах — названі тітки. Справжнє ім'я Кайрла Бел'ю 3 — Бойл О'Келлі. Дурні вигадки Джона Мак-Каллоу 4 на записах — це викрадені перші мемуари Еллен Террі 5. Джо Вебер 6 кумедніший за Е. Г. Созерна 7; але Генрі Міллер старіший, ніж був колись.

Усі театрали після вистави йдуть пити шампанське і їсти лобстерів до полудня наступного дня. Зрештою, кінофільми перетворили усіх на безформну масу.

Утім, мало хто з нас знає про реальне життя людей сцени. Якби справді знали, кожен другий ставав би актором. Ми дивимося на акторів звисока, але вдома практикуємо красномовство та жести перед дзеркалом.

Останнім часом про акторів багато говорять у новому світлі. Здається, ніби хтось розкрив таємницю, що замість гуляк та німф, яким тільки й потрібні діаманти, у театрі працюють ділові люди, студенти та аскети з дітьми, які володіють нерухомістю та ведуть свої справи так само впорядковано та просто, як і кожен з нас, хто прив'язаний до воза, який у різні боки тягнуть газ, оренда, вугілля, лід та патрульні.

Не знаю, яка з цих чуток про комедію й трагедію правда, проте одна з них достоту зайва. Пропоную вашій увазі цю коротеньку історію про двох мандрівних акторів. А як доказ її правдивості можу показати вам темний слід, який з'явився від метушливих поштовхів рук у рукавичках, занадто нетерплячих, аби закрити на шпінгалет чавунні службові двері на сцену старовинного водевільного театру «Кітор», через які Черрі чкурнула — мов ластівка у своє гніздо — точно до хвилини, як завжди, щоб перевдягнутися між актами. Тоді я бачив її востаннє.

Водевільний дует Гарт та Черрі був натхненням. Протягом чотирьох років Боб Гарт роз'їжджав по Сходу й Заходу зі змішаною програмою, що складалася з монологу, трьох різних образів з піснями, кількох пародій знаменитих пародистів та чечітки, яку схвалив не один контрабасист — жоден виконавець ніколи не отримував такого схвального доказу гарного виступу.

Але немає кращого бальзаму на душу актора, ніж жалюгідна ганьба іншого актора на сцені. Заради такого задоволення він часто покидає сонячний ріг Бродвею між 34-ю й 44-ю вулицями, щоб відвідати *matinée* 8 своїх менш обдарованих побратимів. Але раз на життя менестрель приходить покритикувати, проте залишається і навіть робить найважчий для актора рух — чутний дотик однієї долоні до іншої.

Якось по обіді Боб Гарт порадував своїм заможним, серйозним, відомим водевільним обличчям віконце каси суперника і придбав

квиток на найкраще місце.

А, Б, В і Г змінювали один одного й переходили в небуття, занурюючи містера Гарта в сум. Решта аудиторії ж кричала, свистіла та аплодувала стоячи; але Боб Гарт — родзинка та єдиний актор свого шоу — сидів із кислим обличчям, а його долоні були настільки далеко одна від одної, як руки хлопчика, який тримає пряжу бабусі, коли та мотає її в клубок.

Однак коли на сцену вийшов Є, «Родзинка» раптом сів прямо. «Є» був щасливим алфавітним передвісником Вінони Черрі, яка виконувала пісні різних персонажів з перевтіленнями. Персонажів у неї було тільки два, але вона втілювала їх у життя, ніби ексклюзивну доставку постійному клієнтові товару, обв'язаного рожевою стрічкою. Спочатку вона була юною сільською дівчиною у картатій сукні з кошиком маргариток, яка повідомляла вам, що в старому шкільному будиночку окрім арифметики й іменників можна вивчити багато чого іншого, особливо «коли вчитель ставить у куток». Потім, швидко зникнувши за помахом картатих шлярок, вона знову з'являється за кліп ока в образі легковажної парижанки — ніби вона щойно зійшла з-під старого червоного млина Мулен Ружа. А потім...

Утім, ви знаєте решту. Як і Боб Гарт, але він бачив когось іншого. Він думав, що Черрі — єдина професіоналка на цій сцені, зробленій нашвидкуруч, яка, як йому здавалося, ідеально підходила на роль Гелен Ґраймс у скетчі, автором якого він був сам і який він ховав у відділі для паперів своєї валізи. Звичайно, Боб Гарт, як і будь-який інший актор, бакалійник, газетяр, професор, позабіржовий брокер чи фермер, десь ховав свої п'єси. Люди ховають їх у валізах, стовбурах дерев, столах, копицях сіна, між паперами в шухляді, внутрішній кишені, сейфі, у довіднику чи у вугільному підвалі, чекаючи на зустріч з містером Фроманом 9. І, зазвичай, лежать вони поміж п'ятдесятьма сімома іншими

доробками.

Але скетч Боба Гарта був призначений не для того, щоб консервуватися у банці. Він назвав його (Кіт із дому —) «Миші в танець» і тримав у секреті, відколи написав, чекаючи на партнерку, яка підпадала б під його уявлення «Гелен Ґраймс». Перед ним була «Гелен» власною персоною, з усією невинною невимушеністю, молодістю, жвавістю й бездоганим відчуттям сцени, що і вимагав його критичний смак.

Коли акт закінчився, Гарт знайшов менеджера в касі і дістав адресу Черрі. О п'ятій годині наступного вечора він навідався до затхлого старого будинку на Вест-Фортіс і простягнув дівчині свою візитку.

При денному світлі, у білій сорочці з довгим рукавом та звичайній спідниці, із зібраним волоссям та очима, наче у сестер милосердя, Вінона Черрі могла б уже зіграти роль Пруденс Вайс, дочки дякона, у великій (ще не написаній) драмі Нової Англії, яка не має навіть назви.

— Я знайома з вашою роботою, містере Гарт, — сказала вона після того, як ретельно роздивилася його картку. — Яка мета вашого візиту?

— Я бачив ваш учорашній виступ, — відповів Гарт. — Я написав скетч, який поки що притримую. Він — на двох, і я думаю, вам підійде друга роль. Я хотів би це обговорити.

— Проходьте до вітальні, — сказала міс Черрі. — Я не проти спробувати. Думаю, я хотіла б грати замість того, щоб виконувати номери.

Боб Гарт витягнув зі своєї кишені дорогоцінний скетч «Миші в танець» і зачитав їй.

— Прочитайте ще раз, будь ласка, — сказала міс Черрі.

Вона вказала, як його можна покращити: замінила телефонний дзвінок на посильного, розірвала діалог безпосередньо перед

кульмінацією, коли вони боролися за пістолет, і повністю змінила репліки та гру Гелен Ґраймс у сцені, де її долають ревності. Гарт без заперечень вніс усі правки. Дівчина відразу ж знайшла найслабші місця скетчу. Це була жіноча інтуїція, якої йому так не вистачало. Під кінець їхньої розмови Гарт був готовий ставити судження, досвід й усі свої заощадження за чотири роки на сцені на те, що скетч «Миші в танець» розквітне багаторічним цвітом на сцені. Міс Черрі вагалася. Вона зморщила гладкий молодий лоб, постукала кімчиком олівця по своїх білих зубах і винесла вердикт.

— Містере Гарт, — сказала вона, — я вірю, що ваш скетч матиме успіх. Ця роль Ґраймс підходить мені, ніби фланель після першої подорожі до пральні. Я можу привернути до неї таку увагу, як 44-й полк на благодійному ярмарку. І я бачила вас у роботі. Я знаю, на що ви здатні на сцені. Але бізнес — це бізнес. Скільки ви отримуйте на тиждень за ваш виступ?

— Дві сотні, — відповів Гарт.

— А я — лише одну, — сказала Черрі. — Це звична розцінка для жінки. Але я живу на неї і щотижня відкладаю трохи грошень під розхитану цеглину у старій плиті. Сцена — це добре. Я люблю її, але дещо я люблю більше — маленький будиночок за містом, перед яким колись тинятимуться плімутроки та шість качок. Дозвольте мені сказати, містере Гарт, я — людина бізнесу. Якщо ви хочете, щоб я грала у вашому скетчі, я це зроблю. І я вірю, що у нас вийде. Але є ще дещо: жодних вибриків. Скажу прямо, я виходжу на сцену, за яку мені платять, так само, як інші дівчата працюють в магазинах і офісах. Планую назбирати грошей на майбутнє, коли вже не буду такою ефектною в театрі. Не треба мені «Будинку старих дам» або «Притулку для нерозважливих актрис». Якщо хочете, аби ми вдарили по руках, містере Гарт, відкинувши усі жарты, я згодна. Я багато чула про такі дуети, але наш має бути особливим. Я хочу, щоб ви знали, що я виступаю на сцені, аби

щодня понести додому кругленьку суму в маленькому манільському конверті з нікотиновими плямами там, де касир лизнув клапан. Таке в мене хобі — захистити себе від дощових днів у майбутньому. Я хочу, щоб ви це розуміли. Я не бачила світла нічного ресторану; я п'ю тільки німецький чай; ніколи у житті не розмовляла з чоловіком біля службових дверей, а ще у мене є п'ять депозитів у різних банках.

— Міс Черрі, — мовив Боб Гарт своїм рівним, серйозним тоном, — я приймаю ваші умови. Твердження «суто бізнес» — давно вбите у цю голову. Уночі мені часто сниться бунгало з п'ятьма кімнатами на північному березі Лонг-Айленду, де японець готує мені бульйон з молюсками та запечену качку, а я, з усіма документами власності в кишені епонжевого пальта, розслабляюся у гамаку на ґанку й читаю «Дослідження Африки» Стенлі 10. І навколо — ні душі. Вас ніколи не цікавила Африка, чи не так, міс Черрі?

— Анітрохи, — відповіла Черрі. — Свої гроші я покладу до банку. З депозитів можна отримати чотири відсотки. Навіть з теперішньою зарплатою я підрахувала, що за десять років матиму дохід у розмірі п'ятдесят доларів на місяць з самих лише відсотків. Ну, і я можу інвестувати частину в малий бізнес — скажімо, чистку капелюхів або салон краси, і зароблю ще більше.

— Що ж, — сказав Гарт, — так чи інакше, ідеї у вас непогані. Чимало акторів не думають про дощові дні, не накопичують гроші, а просто тринькають їх. Я радий, що у вас є така бізнес-ідея, міс Черрі. Я думаю так само і вірю, що цей скетч збільшить наші нинішні доходи вдвічі, коли ми додамо йому форми.

Подальша історія скетчу «Миші в танець» повторює долю всіх успішних п'єс. Гарт і Черрі скорочували її, розбивали на частини, переробляли, відправляли діалоги та жести під скальпель, заміняли репліки, а потім повертали їх назад, додавали ще, вирізали, перейменовували і повертали старі імена, переписували,

замінювали кинджал на пістолет, а потім прибирали пістолет... Загалом, піддавали скетч усім відомим редагуванням та доопрацюванням.

Вони репетирували за старомодним годинником у маловідвідуваній вітальні пансіонату, поки його попереджувальний бій за п'ять хвилин до щогодини не вирівнявся до пів секунди із клацанням незарядженого револьвера, який Гелен Ґраймс використовувала для репетиції бентежної кульмінації скетчу.

Так, це була сенсаційна та відмінна робота. На сцені було використано справжній 32-каліберний револьвер зі справжньою обоймою. Гелен Ґраймс — дівчина із Заходу, з навичками, відвагою та рішучістю Буффало Білла 11 — по вуха закохана у Френка Десмонда, потенційного зятя й особистого секретаря свого батька, «Арапаго» Ґраймса, короля рогатої худоби на четверть мільйона доларів, що володіє ранчо, яке, судячи зі сценарію, знаходиться чи то в пустелі, чи то в Амаґансетті, Лонг-Айленд. Десмонд (він же містер Боб Гарт) носить краги та штани для верхової їзди мисливського клубу в Мідовбрукові, а живе він у Нью-Йорку, що змусить вас замислитися, чому він приїздить чи то до пустелі, чи до Амаґансетта, та одночасно додумувати, навіщо скотарю на ранчо краги, в яких ходить секретар.

Так чи інакше, ви краще за мене знаєте, що нам усім подобаються такі п'єси, визнаємо ми це чи ні. Вони щось середнє між «Синя Борода-молодший» та «Цимбелін», яку ставили російською.

У скетчі «Миші в танець» було лише дві з половиною ролі. Гарт і Черрі виконували головні, а от половинку грав актор другого плану, машиніст сцени у смокінгу, який у паніці з'являвся на сцені, щоб повідомити, що будинок оточили індіанці, або за наказом прикрутити газ у печі.

У скетчі була ще одна дівчина — з вищого товариства на П'ятій авеню — яка відвідувала ранчо і полонила Джека Валентина, коли той був заможним членом клубу на Третій авеню, до того, як він усе втратив. Ця дівчина з'являлася на сцені лише у вигляді фотографії — Джек поставив її на камінній полиці в Амагані — тобто вітальні в пустелі. А Гелен, звісно ж, ревнувала.

Тепер перейдімо до сенсаційного сюжету. Однієї ночі старий «Арапаго» Ґраймс вмирає від стенокардії, про що, на сцені-поромі, у світлі софітів та присутності самого лише секретаря, нам шепотом повідомляє Гелен. Того ж дня він, як відомо, отримав у своїй бібліотеці на ранчо шістсот сорок сім тисяч доларів готівкою за продаж стада великої рогатої худоби на Сході (зрозуміли звідки такі ціни на стейки?). Тієї миті зникає уся готівка. Джек Валентин був єдиною людиною, коли скотар (імовірно) зробив свій останній видих.

«Бачить Бог, я люблю його, але якщо це скоїв він...» — далі ви самі знаєте. Потім нелагідним словом згадує дівчину з П'ятої авеню — яка так і не з'являється на сцені — і чи можемо ми її звинувачувати, коли бюджет водевілю настільки урізано, що сукню застібує коридорний, а не покоївка?

Але чекайте. Ось і кульмінація. Гелен Ґраймс, за своїм диким характером, зовсім забула про обережність. Вона переконалася, що Джек Валентин не тільки фальцет, а й фінансист. Вона втратила одним махом не тільки шістсот сорок сім тисяч доларів, а й кохання в штанах для верхової їзди із зигзагами по боках, які схожі на температурну криву хворого з черевним тифом, що не залишить байдужою жодну даму. Йдемо далі!

Стоять вони у бібліотеці (що на ранчо), яка оздоблена головами лосів (хіба раніше не бачили лосів поблизу Амагансетта?) і починається *dénouement* 12. Немає цікавішого моменту в п'єсі за цей, хіба що кінець прологу.

Гелен думає, що це Джек забрав гроші. Хто ж це ще міг бути? Завідувач білетної каси був на робочому місці, оркестр не залишав своїх місць і ніхто не міг пройти повз «Старого Джиммі» біля службового ходу, якщо тільки йому не показали скай-тер'єра або автомобіль у ролі гарантії прийнятності.

Забувши про обережність (як було зазначено раніше), Гелен каже Джеку Валентину: «Грабіжник і злодій, ба гірше, крадій довірливих сердець — така ваша доля!»

Після цього вона, звісно ж, дістає перевірений 32-й калібр.

— Але я буду милостива, — продовжує Гелен. — Ви будете жити... це і буде вам за покарання. Я покажу вам, наскільки легко могла би послати вас на той світ. На камінній полиці стоїть її фото. Я пошлю через її красиве обличчя кулю, яка призначена вашому лакливному серцю.

Це вона і робить. Жодних холостих патронів або асистентів, які тягнуть за таємні пружини. Гелен стріляє. Куля — справжня куля — проходить через фотографію, а потім влучає в потаємну пружину, що відкриває панель у стіні — і погляньте! — там лежать зниклі шістсот сорок сім тисяч доларів великими пачками й мішки з золотом. Геніально. Ви й самі це знаєте. Черрі два місяці тренувалася стріляти у мішені на даху свого пансіонату. У неї гарно виходило. На сцені їй треба було влучити у латунний диск усього три дюйми в діаметрі, вкритий шпалерами; і щодня вона мала стояти на одному й тому ж місці, а фотографія мала знаходитися в одному й тому ж положенні, і щоразу Черрі мала стріляти впевнено й по-справжньому.

Звісно, старий «Арапаго» сховав свої статки у таємне місце; і, звичайно, Джек узяв звідти тільки свою зарплату (що можна було списати на «привласнення грошей...»), але ця п'єса не про це); звісно, нью-йоркська дівчина була насправді заручена з підрядником-будівельником у Бронксі; і, звичайно, Джек і Гелен

обіймаються... ось і все.

Після того, як Гарт і Черрі довели «Миші в танець» до досконалості, вони дали пробний виступ в одному з водевільних театрів. Скетч був приречений на успіх. Це був один з тих рідкісних проблисків таланту, який заливає театр згори донизу. Галерея ридала, а оркестр у своїй ямі плавав у сльозах.

Після виступу імпресаріо підписували Черрі й Гарту чеки та підсовували їм контракти. Зрештою, усе це приносило п'ять сотень доларів на тиждень.

Того вечора о 23:30 Боб Гарт провів Черрі додому, зняв капелюха і побажав їй гарної ночі.

— Містере Гарт, — сказала вона задумливо, — зайдіть на кілька хвилин. Ми отримали шанс зажити слави й статків. Що нам треба зробити, то це скоротити витрати і зберегти кожен цент, який ми можемо.

— Саме так, — відповів Боб. — Суто бізнес. Ви хочете покласти ваші гроші до банку, а я щовечора мрію про бунгало з японським кухарем і що навколо ніхто не притягує неприємності. Я уважно вислухаю усе, що стосується збільшення статків.

— Це лише на кілька хвилин, — повторила Черрі задумливо. — Маю до вас пропозицію зменшити наші витрати і допомогти вам спланувати ваше майбутнє, а мені — моє. Суто у справах бізнесу.

Скетч «Миші в танець» мав надзвичайний успіх у Нью-Йорку протягом десяти тижнів — досить пристойний термін для водевільного ескізу — а потім дует вирушив на гастролі. Якщо коротко, можна сказати, що цей скетч був окрасою сцен упродовж двох років й анітрохи не втратив популярності.

Сем Паккард, директор нью-йоркського театру «Кітор», сказав про Гарту й Черрі таке:

«Найбільш збалансований та благородний дует, який коли-небудь відправлявся на гастролі. Приємно бачити їхні імена в

програмах. Тихі, працюючі, пристойні, на роботі до останнього, а після виступу — одразу додому. Дуже порядний джентльмен і леді. Вони не завдають мені жодних турбот і не змушують поважати їхній фах менше».

І ось, розбивши шкаралупу, ми дісталися до ядра історії.

Наприкінці свого другого сезону скетч «Миші в танець» повернувся в Нью-Йорк з черговим туром у садах на дахах і літніх театрах. Їм ніколи не відмовляли у бронюванні та пропонували першокласні ціни. Боб Гарт майже викупив бунгало, а у Черрі було стільки банківських книжок, що їй довелося купити спеціальну книжкову шафу, щоб зберігати їх.

Я вам це розповідаю, аби запевнити, навіть якщо ви не повірите, що багато, дуже багато людей сцени — це звичайні робітники з незмінними амбіціями — так само, як і людина, яка хоче стати президентом, або бакалійник, який хоче мати будинок у Флетбуші, або жінка, яка прагне змінити графа на принца. І якщо мені можна сказати, не дивлячись у кошик із внесками, — дивовижним шляхом їхні чудеса стають реальністю.

Отже, слухайте.

Під час прем'єри скетчу «Миші в танець» в Нью-Йорку в театрі «Вестфалія» (жодних асоціацій з шинкою!) Вінона Черрі ледве стримувала нерви. Коли вона стріляла у фотографію східної красуні на каміні, куля, замість того, щоб пройти крізь фотографію, а потім влучити у диск, увійшла в нижню ліву сторону шиї Боба Гарта. Не гаючи ані хвилини Гарт упав як мертвий, тим часом Черрі показово неприємно зітхнула.

Глядачі зробили висновок, що вони дивляться комедію, а не трагедію, в якій головні герої були одружені і знайшли свій спокій, а тому аплодували з великим задоволенням. Хтось із тверезою головою, а така людина завжди має бути на подібні випадки, опустив завісу, і дві команди робочих сцени одночасно і

більш-менш обережно винесли Гарта й Черрі зі сцени. Почався наступний номер, й веселощі продовжилися.

Працівники швидко знайшли біля входу молодого лікаря, який чекав на пацієнтку з відваром. Лікар уважно оглянув Гарта і душевно засміявся.

— Не потрапити вам у заголовки, друже, — поставив він діагноз. — Два дюйми ліворуч, і куля зробила б таку дірку у вашій сонній артерії, що залило би кров'ю до самого Флетбушу. А так, просто попросіть реквізиторів відірвати шмат валансьєнського мережива, хай перев'яже ним шию, їдьте додому, туди викличте на перев'язку лікаря, і ви будете у порядку. Перепрошую, на мене чекає термінова пацієнтка.

• • •

Далі — у повній книжці «Суто бізнес. Збірка новел».
nashaknyga.com.ua